

A semmi

Minden démonok legveszedelmesebbike. Ráadásul bármikor előbukkanhat a semmiből (!). Kiválthatja egy hosszú – vagy csak nekem hosszúnak tűnő – hallgatás a Másik részéről. Egy telefont várok (nem *elvárok*, ez különbözik a vára-kozástól), ami azt jelenti, a folyamatos reménykedés állapotában létezem. A reménynek saját dinamikája van. Az elején bátor, nekilendülő, lelkesedést keltő. Reménykedni, várni jó, jelentést ad, egy kiugró pont, ünnep az idő egyhangúan ledarált perceiben. Később a remény már kétségbeesett. Mert muszáj. Fogadkozom. Erősen rágondolok, hátha akkor. Később a remény egyre jobban kifulladás, elfárad, mint egy szárnyaszegett madár. Nemcsak érzem, vagy félek tőle, hanem *tudom*, hogy nem jön hívás.

Emlékeztetem magam: a hívás elmaradása szükségszerű és teljesen logikus. Mert vegyük például a legutóbbit. Hangom fád, erőtlen, csúszkál, ráadásul olyanokat mondok, amiket nem akarok. Rossz színész vagyok, beszédem hatástalan. Érzem, ahogy a Másik távolodik, a hanglejtése már a beszélgetés végét keresi, majd egy pillanatnyi beállt csendtől valóban megrémülök. Gyorsan beszúrok még egy kérdést, ami persze buta, mert szorongás szülte. Nincs miért várni tehát. (Én vagyok az, akit elhagynak, mint egy kitekert nyakú játék babát az út szélén. Hogy okosan, józanul, minden eshetőséget mérlegre téve, *egész-ségemet* megőrizve kilépek a kapcsolatból: ez számomra elképzelhetetlen.)

A remény kifáradásával egy időben mutatja meg arcát a Semmi. Mert a semmi nem alaktalan, kaotikus. Pontosan beazonosítható. Tudjuk, mikor van itt. Semmi az, amikor a látható terhemre van. Amikor a látható tapintatlanul túl közel furakodik, arcomba mászik, nem tudom levakarni, nem tudok máshova nézni, mert mindenütt minden látható. Ugyanúgy van minden ingerrel: a hallhatót csak tehetetlenségemben hallom, mert nem tudom becsukni a füleimet. A hallható mint egy mindent daráló malom őrli magát, mindent elém tol kéretlenül, hangok óriási szeméthada tornyosul előttem-bennem. Minden hang megijeszt, megsebez, az arányok eltolódnak, míg nekem minden hang túl közel van,

LAKATOS-FLEISZ KATALIN (1978) író, kritikus, egyetemi oktató. Kolozsváron él. Legutóbbi kötete: *Önreflexív alakzatok Krúdy Gyula prózájában* (GlobeEdit, 2017).

arcul üt, a saját hangom erőtlen, nem jut el másokhoz. Erőltetem a hangom, mert visszakérdeznek, mert beszélni kell, miközben semmit sem akarok mondani. A semmi paradoxona: ha nincs, akkor ne legyen.

Nagyvárosban tartok hazafelé. Az utcák ismerősek, ami biztonságot adhatna (belakottság, a kiszámíthatóság nyugalma), de most ellenségesek, személy szerint ellenem vannak. A tömbházak mögötti parkban, a behavazott padokban, az utcákra benéző hegyvonulatban nincs semmi titok. Mint egy pókhálóba került légy, belső, éltető nedveitől kiszívottan, halott külső vázában fekszik a város előttem. Az embereket nézem. Megpróbálom elképzelni őket otthon, családi körben. De a képzelet cserbenhagy. Mi az, hogy Család? Otthon is legfeljebb csak a lépcsőházban szállongó káposztaszag. Minden ember arcán a személytelen gép, az Intézmény, a Hivatal görcse, ettől a felismeréstől még inkább szorongani kezdek, még inkább ellep az unalom, a semmi.

Kétféle semmi van. A Túláradás időszakában, amikor a Másik képe teljesen beborít, a világnak nincs realitása. Egészében nagyon mulatságos, ahogy az emberek tesznek-vesznek körülöttem, nagyon komolyan tárgyalnak arról, hogy milyen bevonatú edényt melyik bevásárlóközpontban lehet megkapni olcsóbban. Semmi közöm hozzá, mint ahogy az új gépkocsiparkolókhöz, a nagyvilág híreihez, a technikai újításokhoz sincs. A világot mint egy akváriumban úszkáló halrajt szemlélem. Mégis bennem a túláradás folytán túltengő energia arra készlet, hogy halálos komolysággal részt vegyek a körülöttem folyó beszélgetésben, érveljek, állást foglaljak, sőt magam ajánlkozom, megveszem, kitanulmányozom, elrendezem, aláíratom stb. Elmélyült arccal árlistát böngészek, telefonálok, sürgölődöm-tevékenykedem. Miközben roppant módon mulatok magamon. Túljátszom a szerepem, ezért sikerül a környezetemben mindenkit átejtenem. Azt hiszik, normális, józan vagyok, szabályszerű, az elvárásokat kellően betöltő. A Túláradás az a nehezék, ami az élet útjesei közepette afféle kelj-feljancsiként, mindig talpra állít.

(Eljátszhatunk a gondolattal, ha naphosszat híreket böngészek, kommentálok, árlistát tanulmányozok, a társadalom szemében a legszabályszerűbb, legjózanabb egyén benyomását keltem, akit legfeljebb ez és ez érdekel. Ellenben, ha naphosszat képzeletem tárgyát ecsetelem a környezetemben élőknek, bármilyen értelmesen és összeszedetten is, gyanakodni kezdenek, talán pszichésen nem vagyok eléggé rendben. Ami a világ szemében nincs, arról úgy beszélni, mintha lenne – ez lenne a gyanakvás oka?)

A másik semmi ellenben nem a világban, hanem bennem van. Amikor csalódok, szakítok, vagy a szeretet/nem szeret dilemmájába belefáradok. Amikor a Másik eltűnik, elérhetetlen távolba kerül. Ilyenkor a napi rutinfeladatok vagy a máskor örömteli tevékenységek végzése emberfeletti erőfeszítés. A külvilág számára viszont úgy kell tennem, mintha minden a helyén volna. Úgy látszik, úgy vagy úgy, mindig meg kell játszanom magam.

A színészkedés viszont mégsem sikerül tökéletesen. Mert a körülöttem élők körbevesznek, vigasztalni próbálnak. *De hát mi a bajod?* – kérdezik. Semmi – szól

ilyenkor az egyből kéznél levő válasz. Helyesebb lenne azt válaszolni: *a* semmi. A semmi két jelentése: egyszerű tagadás, háritás, a nincs mit mondanom kifejeződése. Ahelyett a *másik* semmi helyett áll, annak elfedése, mivel ez a semmi nem foglalható szavakba, nem megosztható, nem tehető orvosolható problémává.

Minden rendbe jön – szól a józanság, visszafogott higgadtság vigasza. (Mi az a minden?) *Érdemes ennyit gyötrődni a semmiért?* (De hát ti az *én semmimet* nem ismerhetitek.) *Még a végén megbetegítéd magad* – a betegség lehetősége viszont végre reménnyel tölt el. Igen, az lenne igazán jó, öntudatlan ráhagyatkozni egy nagyobb erőre, hagyni elfolyatni az életerőt. Plusz nyereség: önmagam számára is bebizonyítani, állapotom: a semmi, nem holmi képzelgés, nagyon is valóságos, mert lám testi lefolyása van. A semmivel folytatott kétszemélyes dráma csúcspontja, a semmi arcába dobott kesztyű. A színpad vigasza, elégtétele.

A semmi jelentése Tolsztojnál. Anna és Vronszkij táncának azt a pillanatát, amikor egymásba szeretnek, Kitty veszi észre, aki maga is szerelmes Vronszkijba. Innentől kezdve tánca – idegen és most már még bosszantóbban idegen férfiakkarján – kétségbeesett, gépies kintorna. (Hogyan lehet úgy táncolni, hogy nem a párunkat, hanem egy másik táncost figyelünk?) A semmi: az a tekintet, amiből Kitty reményeinek romba dőlését olvashatta ki. Ahogy eltáncolták tőle a szerelmét, egy másik nő karján eltűnik, alakja, szétfoszlik, és még csak rá sem gondolhat ezentúl, mert minek?

Különböző stratégiákat eszelek ki, hogy a semmivel megbirkózzam. Nevén nevezem, felszólítom, mutassa meg magát, kihívom, hosszas monológot folytatok magamban, előfordul, hogy az utcán is hangosan elszólok magam. (Lehet, hogy kezdek megőrülni?) A semmivel való szembenézés kétszemélyes drámává alakul, azaz jelentése lesz, és ez a jelentés a tét, a dráma fináléjában fog kicsúcsosodni. Mint egy igazi drámában, a tét *vagy... vagy...* A csúcspontot persze folyton késleltetem, ez is a dráma struktúrájához tartozik. A Másik, aki végső soron a dráma kiváltója, már háttérbe vész, egyszerű statisztává válik, a dráma ezen túl a Semmi és köztem zajlik.

Világgá megyek, azaz egy idegen nagyvárosban fogok megtelepedni, senki leszek és ebben a senkiségben vigaszt találok. Semmihez nem kötődöm majd, semmi nem emlékeztet semmire. (Világgá menni: a gyerekkori álmok egyike, amiben az volt a mámoros, hogy csak formája van, tartalma nincs, amint meg kell tervezni, pontosan hova, mennyi időre, mit fogok csinálni, vonzó képe szétfoszlik.)

Vidékre vonulok vissza, száműzöm, eltemetem magam, szigorú, aszkétikus életet élek majd. A vidék semmije: pocsolyatenger, végtelen sármassza, ami tétlenségre, mozdulatlanságra ítél, de hova is mennék? A fölszántott földhányásokat legfeljebb varjak méregetik, néhány mutatóba meghagyott ványadt, girhes fa, mint valami madárijesztő meredezik. „Az ember végül homokos, szomorú, vizes síkra ér” (József Attila).

A helyek, tájak semmije: a túlradás idejében éppen hogy nyereség. A Szerelmes szereti a katasztrófális időjárást, a tartós havazás miatt bezárult, benuult várost, sűrű ködöt, hetekig tartó őszi esőket. Majd jól befűtöm a kályhát – *nekünk*. Elnézem, ahogy az olvasólámpánál sokáig dolgozol, én is előveszem a munkám – *ketten* dolgozunk. Ujjongok, hogy bármikor megérinthetlek, ami külön ajándék – *nekem*. Jöhet bármilyen katasztrófa, nem félek, legfeljebb majd együtt halunk meg. Együtt meghalni: a katasztrófát jelentéssé tenni.

Harmadik változat: sehová sem mozdulok, végzem a napi feladataimat észrevétlenül. Eközben *nem nézek szét*, nem bámészkodom, a látás csak tájékozási pontokként lesz érdekes. (Mint amikor az autóbuszban csak előre lehet nézni, különben elővesz az utazási betegség.) Az ürességből formát csinálok. Mindenki-vel egyformán beszélek, megjátszom a haragost, a jogosan felháborodót, a megértőt, a bölcset. Végre jó színész leszek. Beszédem ezért könnyed, pontos lesz, helyén levő, eltalálom az arányokat. A társadalom megbecsüli egyensúlyomat, kimértségetem – miközben a megbecsülés egyáltalán nem érdekel.

Miután Rodolphe elhagyja, Emma Bovary számára a vallási fanatizmus lesz a forma. Szertartások, az önuralom tornamutatványai. Bovaryné ruhát varr a szegényeknek, nem szól vissza anyósának, mindent megbocsát. Valójában ezt már eljátszotta egyszer Léonnal való reménytelen szerelmének elfojtásaként. Az yionville-i emberek el vannak ragadtatva az asszony takarékoságától, udvariasságától, jótékonyágától. Itt is, ott is rajongásának tárgya egyik képről a másikra helyeződött. (A márványhideg templomi virágillat legalább olyan csábító, mint a szerelem buján gőzölgő őserdeje.) Ismétlődő mintázatokról van szó. A *szilárdság* csak egy vágyálom, ahogy Bovaryné, úgy én sem lehetek *szilárd*. Újra csak az ürességet, a hiányt dédelgetem magamban, helyzetem ezért a gyereké, aki folyton orra bukik.

Gyerekkori semmiélmény: sötét konyhaablak, mert a szülők még nem érkeztek haza. Habár bemehetnék, van kulcsom, de az semmit sem jelentene. A világos ablakot kell tehát várni. Onnantól minden erről a várakozásról szól. Semmilyen játékba fogni nincs kedvem, nyugtalan leszek, az egyetlen gondom, hogyan lehetne az időt kitolni, kicselezni. Talán ha elmegyek az utca végéig, és a másik oldalon jövök vissza, már eltelik annyi idő. Visszaérve mégis úgy érzem, túl gyors voltam, elgyávulok, nem merek az ablakra nézni, mert mi van, ha még mindig sötét. Ha még egyszer megteszem ezt a távot, akkor már biztosan... Amíg késleltetem a szembesülést, legalább a remény nyeresége az enyém.

De hát tudod, hogy előbb-utóbb úgyis hazajönnek! – szól a józan vigasztalás. Hiába, mert józan gondolatok itt semmit sem érnek. Amíg még nincs fény az ablakban, talán soha nem jönnek haza, képzeletben látom is magam, amint körbe-körbe járom az utcákat valamilyen elkéseredett Sziszfuszaként egyre csak a fényt várva. A villany kigyulladásá mindig olyan váratlanul ér, mint egy semmiből ölembe hulló lottónyeremény. Lehet, hogy a képzelet semmi más, mint a képek örök jelenébe bezárva létezni?